

การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและบทบาทของผ้าทอเผ่ายวน
เมืองเชียงฮ่อนในยุคจินตนาการใหม่
The cultural and duty aspect changes
of Ching Hon yuan textile in new economically
mechanism era

ประกาศิต แก้วรากมุก¹

Prakasit Kaeorakmook

จรรย์ ชัยประทุม²

Jarrun Chaipratoom

ลิปป์ สุขสำราญ³

Sipp Suksamran

¹ นักศึกษาหลักสูตร ปรัชญาดุสิตบัณฑิต

สาขาวิจัยศิลปะและวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., สาขาวัฒนธรรม

ศิลปกรรมและการออกแบบ คณะศิลปกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

³ ดร., อาจารย์ประจำ

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งจากงานวิจัยเชิงคุณภาพเรื่อง การเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรมและบทบาทของผ้าทอเผ่าเยวน สปป.ลาว ในยุคจินตนาการใหม่ ซึ่งเมือง เชียงฮ่อน แขวงไซยะบูลี เป็นหนึ่งในพื้นที่ในการศึกษา มีวัตถุประสงค์ คือ

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของผ้าทอเผ่าเยวน สปป.ลาว
2. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมและ บทบาทผ้าทอเผ่าเยวน สปป.ลาว ในปัจจุบัน
3. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของ วัฒนธรรมและบทบาทผ้าทอเผ่าเยวน สปป.ลาว ในยุคจินตนาการใหม่ (NEM : New Economic Mechanism) มีวิธีการวิจัย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษา ข้อมูลจากเอกสาร ข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญ และข้อมูลจากการลงพื้นที่ มาวิเคราะห์ข้อมูล และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้ผลสรุป โดยได้ใช้เครื่องมือวิจัย คือ แบบสอบถาม แบบมีโครงสร้างและแบบไม่มีโครงสร้าง รวมถึงใช้แบบสำรวจและแบบสังเกตร่วมด้วย ซึ่งในการเก็บข้อมูลได้แบ่งกลุ่มเป้าหมายเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้รู้ (Key Informant) กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Information) และกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง (General Informant) โดยผลการวิจัยพบว่า ผ้าทอเผ่าเยวนของเมืองเชียงฮ่อน แขวงไซยะบูลี สปป.ลาว เข้า มาพร้อมกับชนเผ่าเยวนเมื่อครั้งอพยพจากเมืองเชียงแสน ปัจจุบันผ้าทอยังมีความ สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของเผ่าเยวนเมืองเชียงฮ่อนในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะผ้าทอที่เป็น เครื่องนุ่งห่ม แต่มีการประยุกต์และเปลี่ยนแปลงไปตามสมัยนิยม วัฒนธรรมและ บทบาทผ้าทอเผ่าเยวนในปัจจุบันนี้มีความแตกต่างจากในอดีต นั้นจึงแสดงถึงการ เปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน โดยเมื่อรัฐบาล สปป.ลาว ได้มีนโยบายรวมถึงมีการดำเนิน การตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับใหม่ หรือ ยุคจินตนาการใหม่ (NEM : New Economic Mechanism) จึงทำให้สภาพสังคมของ สปป. ลาวเปลี่ยนไป สังคม ในระดับชนเผ่าเยวนจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงไปด้วย ดังนั้น จึงส่งผลให้วัฒนธรรมและ บทบาทของผ้าทอเผ่าเยวนเปลี่ยนไปด้วย สามารถเห็นความแตกต่างของวัฒนธรรม และบทบาทของผ้าทอกับวิถีชีวิตของเผ่าเยวนอย่างชัดเจนระหว่างอดีตและปัจจุบัน หากมองในมุมของปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมเผ่าเยวน อันเป็นสาเหตุ ของการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและบทบาทของผ้าทอเผ่าเยวนนั้น เกิดจากทั้งปัจจัย

ภายในคือการยอมรับวัฒนธรรมใหม่ๆตามยุคสมัยของเผ่าเยวนเอง และปัจจัยที่มาจากภายนอกคือการพัฒนาสภาพสังคมและเศรษฐกิจในยุคจินตนาการใหม่ของ สปป.ลาว

คำสำคัญ การเปลี่ยนแปลง, ผ้าทอเผ่าเยวน, ยุคจินตนาการใหม่

Abstract

This article is part of a qualitative research-The cultural and duty aspect changes of Lao Yuan textile in new economically mechanism era-the city of Chiang Hon, Xayabouli Sub District, Lao PDR is one of the study areas. The woven cloth of Chiang Hon, Xayabouli Sub District, Lao PDR joined the tribes of the Ming Dynasty during the evacuation of Chiang Saen. Woven fabrics also have a relationship with the way of life of the Chiang Hon tribe in all aspects, especially woven clothes. But there are applications and changes in the fashion. The culture and the role of the textile fabric in the present are different from the past. This is an apparently change when the government of Lao PDR has a policy including implementing the new economic and social development plan (NEM: New Economic Mechanism). The social conditions of the Lao PDR changed, then, the society of the tribal people changed. The result is the culture and the role of tribal textile changed. The differences between the culture and the role of cloth and the way of life of the tribe clearly between the past and present can be easily seen. If focus on the cornerstone of the factors that cause tribal social change, which also cause the change of culture and the role of textile fabrics. The internal factor is the acceptance of new cultures according to the time of the tribe. And the external factor is

the development of social and economic conditions in the new era of Lao PDR.

Keywords: Change, Yuan textile, New Economically Mechanism Era

บทนำ

ชาวยวน อาศัยอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำกในสมัยตำนาน โดยได้เรียกบ้านเมืองของตนว่า โยนก หรือ ยวน ดังที่ปรากฏชื่อเวียงโยนก (สร้อยดี อ่องสกุล, 2557) แต่หากเมื่อกล่าวถึงชาวยวนในเขตสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว หรือ สปป.ลาว พบว่าชาว ยวน ว่ามีการเรียกตนเองว่า ยวน หรือ เผ่ายวน โดยใน สปป.ลาว มีเผ่ายวนอาศัยอยู่ในแขวงต่าง ๆ ได้แก่ ไชยะบูลี หลวงพระบาง บ่อแก้ว เวียงจันทน์ และหลวงน้ำทา (Lao Front for National Construction, 2008) เผ่ายวนมีวัฒนธรรมการทอผ้าที่ผูกพันกับวิถีชีวิตมาตั้งแต่ก่อนเก่า นิยมปลูกฝ้าย เพื่อนำมาผลิตเป็นผ้าฝ้ายสำหรับนุ่งห่มและใช้สอยในครัวเรือน สำหรับเผ่ายวนในประเทศลาวมีเครื่องแต่งกายและการนุ่งห่มที่สวยงาม โดยเฉพาะผ้าซิ่นและเสื้อของผู้หญิง ในสมัยก่อนเผ่ายวนจะมีการปลูกฝ้าย เพื่อนำมาผลิตเป็นเส้นด้าย นำไปย้อมสีจากธรรมชาติ แล้วจึงทอเป็นผืนผ้า เพื่อนำไปแปรรูปเป็นเครื่องใช้ต่าง ๆ แต่ในปัจจุบัน การแต่งกายของเผ่ายวนมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก เป็นการสวมใส่เสื้อผ้าที่ทันสมัยแบบสากล โดยทั่วไปจะไม่สวมใส่เครื่องแต่งกายแบบเผ่ายวนให้ปรากฏอย่างชัดเจนในชีวิตประจำวัน นอกจากในงานพิธีหรืองานบุญต่าง ๆ เท่านั้น (บุญจัน แก้ววิชา, สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2560) โดยการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมต่าง ๆ นั้น นักวิชาการได้ให้ความเห็นว่า การเปลี่ยนแปลงนั้นจะมีความเกี่ยวเนื่องกับเวลา การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้นเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีผลมาจากการมีแรงกดดันที่มองไม่เห็นซึ่งไม่สามารถควบคุมได้ ปัจจัยที่กำหนดให้เกิดการเปลี่ยนแปลง คือแรงกดดันที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ความเจริญทางเทคโนโลยี การจัดลำดับขั้นทางสังคมและระบบเศรษฐกิจ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่อย่างของคนในสังคม (นิเทศ ตินณะกุล, 2546) ซึ่งการ

เปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมนี้ได้เกิดขึ้นกับทุกสังคม และเมื่อ สปป.ลาวได้ มีการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจจากระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมมาเป็น เศรษฐกิจระบบตลาด (ปี2529-ปัจจุบัน) ด้วยการใช้ “นโยบายจินตนาการใหม่” (NEM: New Economic Mechanism) โดยได้เห็นถึงความสำคัญของความร่วมมือ กับประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคอาเซียน เพื่อช่วยกันประสานศักยภาพของแต่ละ ประเทศสมาชิก ให้เกิดความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของภูมิภาคโดยรวม และเมื่อกล่าว ถึงการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมผ้าทอภายใต้นโยบายจินตนาการใหม่นั้นนั้นอาจจะเห็น ได้ว่า วัฒนธรรมผ้าทอถูกนำมาเป็นทุนในการผลิตสินค้าขายให้กับนักท่องเที่ยว (จรัญ ชัยประทุม, 2557) ซึ่งไม่ต่างจากผ้าของชนเผ่าอื่น ๆ ดังตัวอย่างชุมชนไทลื้อบางแห่ง ได้เปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตงานหัตถกรรมทอผ้า จากการผลิตไว้ใช้สอยในครอบครัว มาเป็นการผลิตเพื่อสนองความต้องการของตลาด ในปัจจุบันสภาพเศรษฐกิจ และ สังคมของชุมชนไทลื้อได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้วัฒนธรรมชุมชนของ ไทลื้อใน สปป.ลาว เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบัน (ประชัน รักพงษ์, 2540)

ดังข้อมูลที่ได้กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดจะเห็นได้ว่า การวัฒนธรรมและบทบาท ของผ้าทอได้เปลี่ยนแปลงไปมากจากอดีต ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษา เรื่องการ เปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและบทบาทของผ้าทอเผ่าเยวน สปป. ลาวในยุคจินตนาการ ใหม่ เพื่อต้องการศึกษาความเป็นมาของผ้าทอเผ่าเยวนใน สปป.ลาว สภาพปัจจุบัน วัฒนธรรมและบทบาทผ้าทอของเผ่าเยวนใน สปป.ลาว รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของ วัฒนธรรมและบทบาทของผ้าทอเผ่าเยวนในยุคจินตนาการใหม่ เพื่อเป็นประโยชน์ และเป็นองค์ความรู้ให้กับผู้ที่ศึกษาทางด้านผ้าของกลุ่มชาติพันธุ์และผู้สนใจต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของผ้าทอเผ่าเยวน สปป.ลาว
2. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมและบทบาทผ้าทอเผ่าเยวน สปป.ลาว ในปัจจุบัน
3. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมและบทบาทผ้าทอเผ่าเยวน

สปป.ลาวในยุคจินตนาการใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญ และข้อมูลจากการลงพื้นที่ มาวิเคราะห์ข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้ผลสรุป โดยได้ใช้เครื่องมือวิจัย คือ แบบสอบถามแบบมีโครงสร้างและแบบไม่มีโครงสร้าง รวมถึงใช้แบบสำรวจและแบบสังเกตร่วมด้วยซึ่งในการเก็บข้อมูลได้แบ่งกลุ่มเป้าหมายเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1. กลุ่มผู้รู้ (Key Informant) ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ที่ให้ความรู้ในทางวิชาการและองค์ความรู้เชิงลึก ประกอบด้วย นักวิชาการด้านผ้าทอ นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ปราชญ์ชาวบ้าน 2. กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Information) เป็นผู้ผลิตผ้าทอเผ่าเยวนและนำผ้าทอไปใช้ในบทบาทต่าง ๆ ประกอบด้วย ช่างทอผ้าชาวเผ่าเยวน และชาวเผ่าเยวนที่ใช้ผ้าทอ 3. กลุ่มผู้เกี่ยวข้อง (General Informant) เพื่อเก็บข้อมูลอื่น ๆ ประกอบด้วย ชาวเผ่าอื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับผ้าทอเผ่าเยวน

การวิเคราะห์ข้อมูล

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ความเป็นมาของผ้าทอเผ่าเยวน สปป.ลาว

เมืองเชียงฮ่อน แขวงไซยะบูลีนั้นมีหมู่บ้านทั้งหมด 42 หมู่บ้าน ซึ่งมีเผ่าเยวนอาศัยอยู่ 8 หมู่บ้าน โดยในอดีตผ้าทอของเผ่าเยวนเมืองเชียงฮ่อนนี้จะผลิตกันเองในครัวเรือน สืบทอดความรู้ต่อกันมาในครอบครัวตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษที่อพยพกันมาจากเมืองเชียงแสน โดยผู้หญิงในครอบครัวจะเป็นผู้ทอผ้าและจะนำไปแปรรูปเป็นเครื่องแต่งกาย หรือเรียกว่า “เครื่องย่อง” รวมถึงเครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น ถัง (ถุงย่าม) ผ้าตุ้ม (ผ้าห่ม) เป็นต้น รวมถึงผ้าที่ใช้ในพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา คือ ผ้าปกธรรม (ผ้าห่อพระธรรม) และ ธู โดยในอดีตการแปรรูปผ้าทอเป็นเครื่องใช้ต่าง ๆ จะใช้วิธีการเย็บด้วยมือทั้งหมด อีกทั้งชาวเผ่าเยวนยังมีความเชื่อเรื่องผ้ายันต์ เป็นผ้าที่ลงอักขระและปลุกเสกโดยผู้ที่มีคาถาอาคม เอาไว้ใช้ป้องกันภัยอันตรายจากสิ่งที่ไม่ดี

อีกทั้งใช้มัดติดหัวเสาเมื่อทำพิธีกรรมยกเสาเอกปลูกเรือนหลังใหม่ การทอผ้าในสมัยก่อนจะทำทันทีเมื่อมีเวลารว่างจากภารกิจประจำวันของแม่บ้าน ในช่วงคำหญิงสาวที่ยังไม่ออกเรือน เมื่อนั่งปั่นฝ้ายก็จะมีผู้ชายหนุ่มมานั่งคุยและช่วยเป็นลูกมือ เป็นการเกี้ยวพาราสีของหนุ่มสาวหรือเรียกว่า “แอ้วสาว” เมื่อก่อนการผลิตผ้าเริ่มจากการเก็บฝ้าย นำฝ้ายมาตาก แล้วเอาเมล็ดฝ้ายออกซึ่งเรียกว่า “การอีดฝ้าย” หลังจากนั้นเอาไปตีดีให้เส้นใยฝ้ายแตกตัว แล้วจึงเอาไปปั่นเป็นเส้นด้าย ต่อจากนั้นจึงเอาไปย้อมโดยใช้เปลือกไม้ในการย้อม แล้วนำไปทอเป็นผืนผ้าโดยใช้กี่ทอผ้าต่อไป กระบวนการทอผ้ารวมถึงเทคนิคการสร้างลวดลายนั้นเกิดจากการถ่ายทอดของแม่จะทำหน้าที่เป็นครูผู้สอนและถ่ายทอดต่อกันมา สำหรับการมีส่วนร่วมของผู้ชายคือพ่อบ้านจะเป็นผู้สร้างอุปกรณ์สำหรับการทอผ้าให้รวมถึงการออกไปหาเปลือกไม้ในป่าเพื่อนำมาใช้ในการย้อมผ้า แนวคิดการดำเนินชีวิตที่ยึดถือกันมาของเผ่าเยวนคือ ผู้หญิงเย่าวนทุกคนต้องทอผ้าได้และทำงานบ้านงานเรือนได้ เป็นความรู้ที่จะต้องสั่งสอนติดตัวมาเมื่อครั้งเด็กหญิงเริ่มโตเป็นสาว โดยแม่จะสอนให้ทอผ้าแบบไม่มีลวดลายก่อนแล้วจึงฝึกทอแบบมีลวดลายที่มีความยากขึ้น เมื่อโตขึ้นและทอผ้าจนชำนาญ หากอยากทอผ้าให้เก่งและสวยงามมากขึ้นจึงจะไปเรียนรู้กับคนที่ทอผ้าสวย ๆ ในหมู่บ้าน นั่งดูผู้อื่นทอแล้วกลับมาฝึกทอเอง หลังจากนั้นจึงได้ดัดแปลงสีสันทันและลวดลายเอง

ภาพประกอบที่ 1 ภาพอุปกรณ์การทอผ้าของเผ่าเยวนเมืองเชียงฮ่อนในอดีตและยังมีการเก็บรักษาไว้เพื่อการอนุรักษ์

วัตถุดิบที่ 2 วัฒนธรรมและบทบาทผ้าทอผ่ายวน สปป.ลาว ในปัจจุบัน

ผ้าทอมีความสำคัญกับวิถีชีวิตของผ่ายวนในอดีตเป็นอย่างมาก แต่เมื่อ ค.ศ. 1986 สปป.ลาวได้เริ่มประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับใหม่ หรือ ยุทธศาสตร์ใหม่ ทำให้สภาพสังคมและการดำรงชีวิตของผ่ายวนเปลี่ยนไปหลายด้าน ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเก็บข้อมูลสภาพปัจจุบันของวัฒนธรรมผ้าทอผ่ายวนเมืองเชียงฮอน โดยได้จำแนกประเภทของผ้าออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1. ผ้าที่ทอขึ้นเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวัน 2. ผ้าที่ทอไว้สำหรับใช้ในโอกาสพิเศษ (วิบูลย์ ลีสุวรรณ, 2550) สำหรับผ้าทอผ่ายวนเมืองเชียงฮอน แขวงไชยบุรีในปัจจุบันนี้ มีโอกาสการใช้งานได้น้อย เสื้อผ้าที่ใช้สวมใส่ในชีวิตประจำวันก็จะเป็นเสื้อผ้าสมัยใหม่ที่หาซื้อได้ทั่วไป การนุ่งห่มแบบผ่ายวนจะพบในเฉพาะงานบุญและบางงานเทศกาลเท่านั้น แต่ยังสามารถพบเห็นการนุ่งผ้าขึ้นแบบผ่ายวนของคนแก่ในหมู่บ้านได้บ้างแต่ไม่มากนัก ซึ่งจะนุ่งผ้าขึ้นร่วมกับเสื้อแบบสมัยใหม่ ส่วนความเชื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับผ้าทอเหมือนดังในอดีตไม่มีแล้ว ผ้าทอในพิธีกรรมที่ยังพบเห็นได้ในวัด คือ ธุง หรือ ตุ้ง ซึ่งใช้ในการถวายเพื่อเป็นพุทธบูชาหรือทำบุญให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว สำหรับช่างทอผ้าในเมืองเชียงฮอนนั้นยังคงมีการทอผ้าเป็นรายได้เสริมอยู่ จะทอก็ต่อเมื่อว่างเว้นจากการทำเกษตรกรรม แต่ผ้าที่ทอนั้นจะไม่ใช้รูปแบบผ้าทอผ่ายวนแบบดั้งเดิม โดยจะเป็นการทอผ้าที่มีผู้ว่าจ้างจากฝั่งประเทศไทยได้นำเส้นด้ายและรูปแบบลวดลายมาสั่งทอ กระนั้นก็มีช่างทอผ้าบางคนได้เลิกทอผ้าไปแล้ว เนื่องจากการทอผ้าต้องใช้เวลาและได้ค่าตอบแทนน้อย เงินไม่พอต่อการใช้จ่าย จึงได้เปลี่ยนมาหารายได้จากอาชีพอื่นแทน ชาวผ่ายวนจะมีเครื่องนุ่งห่มแบบผ่ายวน เพียง 1-2 ชุด เท่านั้น

ผ้าผ่ายวนเมืองเชียงฮอนที่มีอยู่ในปัจจุบันนี้มีทั้งผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน และผ้าที่ทอขึ้นเพื่อใช้ในโอกาสพิเศษ ผ้าที่ทอขึ้นเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวัน ได้แก่ ผ้าขึ้นของผู้หญิง กางเกงผู้ชาย ผ้าหัวของผู้ชายและย่าม (ถุง) ส่วนผ้าที่ทอไว้สำหรับใช้ในโอกาสพิเศษ ได้แก่ ผ้าขึ้นของผู้หญิง ผ้าเปี่ยง เสื้อผู้หญิง และธุง โดยผ้าที่ใช้ในโอกาสพิเศษพบว่ามีแตกต่างกับผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวันอย่างชัดเจน โดยเฉพาะ

ผ้าจีนของผู้หญิง ผ้าจีนที่ใช้สำหรับโอกาสพิเศษจะมีความละเอียดประณีต มีลวดลายที่มากกว่า ลวดลายแน่นไม่มีช่องว่างในแถวลายเดียวกัน มีสีสันทึบสดใสและหลากหลาย พร้อมกันนั้นยังมีการสอดแทรกวัสดุที่ให้ความสวยงามและหรูหรามากขึ้นได้แก่เส้นด้ายสีเงินและสีทองอีกทั้งในบางกรณียังได้มีการประยุกต์ผ้าทอเผ่าเยวนให้เป็นไปตามยุคทันสมัย อาทิ ในการแต่งงานของชาวเผ่าเยวนเมืองเชียงฮ่อนยังมีการรักษาการแต่งกายแบบเผ่าเยวนอยู่ แต่มีการประยุกต์ให้ทันสมัยโดยเปลี่ยนสีเสื้อของเจ้าสาวและเครื่องแต่งกายเจ้าบ่าวจากสีดำเป็นสีขาว ส่วนผู้มาร่วมงานเปลี่ยนจากเสื้อเผ่าเยวนดั้งเดิมที่เป็นสีดำเป็นสีที่สดใส เป็นต้น สำหรับบทบาทผ้าทอเผ่าเยวนเมืองเชียงฮ่อนในปัจจุบันนี้ ถือว่าเป็นสิ่งหนึ่งที่สำคัญในการใช้เป็นสิ่งแสดงออกให้เห็นถึงความเป็นเผ่าเยวน เมื่อครั้งถึงงานที่จะต้องแสดงออกถึงความเป็นเผ่าเยวน ก็จะแต่งกายชุดเผ่าเยวนไปร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเดินขบวนในงานเทศกาล การประชุมชนเผ่า เป็นต้น ในมุมมองสำหรับช่างทอผ้าแล้ว ผ้าทอเผ่าเยวนเป็นสินค้าที่ทำให้มีรายได้เข้ามาในครอบครัว สามารถช่วยจุนเจือครอบครัวทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ไม่ขัดสน ถึงแม้จะไม่ใช่ว่ารายได้หลักก็ตาม แต่คนเผ่าเยวนรุ่นใหม่ไม่เห็นความสำคัญของผ้าเผ่าเยวนมาก เห็นเป็นสิ่งที่ไม่ได้มีบทบาทและไม่ได้ใช้ในชีวิตประจำวัน แต่งกายแบบแฟชั่นตามสมัยนิยม และมองว่าผ้าชนเผ่าเป็นผ้าสำหรับคนแก่

ภาพประกอบที่ 2 ภาพผู้เฒ่าเผ่าเยวนเมืองเชียงฮ่อนนุ่งผ้าจีนแบบเผ่าเยวนกับเสื้อแบบร่วมสมัย

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่า สภาพปัจจุบันของผ้าเผ่ายวนได้เปลี่ยนไปจากอดีตเป็นอย่างมาก เริ่มตั้งแต่วัตถุดิบประสงค์ในการผลิต วัสดุที่ใช้ทอ ลักษณะรูปลักษณ์ของผ้า การใช้งานในวิถีชีวิต ไปจนถึงขนบธรรมเนียมและคติความเชื่อต่าง ๆ ดังนั้น เพื่อให้เกิดความชัดเจนถึงสภาพปัจจุบันของวัฒนธรรมผ้าเผ่ายวนผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์โดยใช้กรอบแนวคิดวัฒนธรรมลาว 4 ด้าน ได้แก่ ชีวิตวัฒนธรรม สติวัฒนธรรม ปัญญาวัฒนธรรม และศิลปวัฒนธรรม (สุนทรโพธิสาร, 2558)

1. ชีวิตวัฒนธรรม

ในวัฒนธรรมลาวการแต่งกายเป็นหนึ่งในหมวดชีวิตวัฒนธรรม ปัจจุบันวัฒนธรรมผ้าในการแต่งกายของเผ่ายวนเมืองเชียงฮ่อนยังคงมีอยู่ แต่พบเห็นได้น้อยมากในชีวิตประจำวัน มีการแต่งกายนุ่งห่มเป็นไปตามยุคตามสมัยนิยมในปัจจุบัน จะพบเห็นการนุ่งห่มผ้าทอเผ่ายวนได้เฉพาะผู้สูงอายุเท่านั้น แต่เมื่อครั้งถึงงานบุญงานเทศกาลงานประเพณีต่าง ๆ เผ่ายวนทุกวัยจะนิยมนุ่งห่มเครื่องแต่งกายแบบชนเผ่า โดยมีทั้งการนุ่งห่มแบบดั้งเดิมและการประยุกต์การตัดเย็บแบบสมัยใหม่ หรือการนุ่งแบบผสมผสาน เช่น การนุ่งเสื้อผ้าไหมแบบลาวกับผ้าขึ้นแบบเผ่ายวน เป็นต้น นั้นเป็นเพราะอิทธิพลของการผสมผสานทางวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการยอมรับในสังคมสมัยใหม่ แต่ยังไม่ทิ้งตัวตนในสังคมชนเผ่ายวน ส่วนสิ่งที่ยังพบเห็นการใช้งานในปัจจุบันคือ ยาม ที่เผ่ายวนเรียกว่า ถง ยังพบเห็นการใช้งานทั้งในคนทุก ๆ ช่วงวัย ถือเป็นเครื่องใช้ที่ทำจากผ้าทอเผ่ายวนที่มีความผูกพันกับวิถีชีวิตเผ่ายวนอย่างเหนียวแน่น

การทอผ้าในปัจจุบันยังเป็นอาชีพของเผ่ายวนเมืองเชียงฮ่อน ผ้าทอเผ่ายวนเป็นสินค้าที่สามารถหารายได้ให้กับครอบครัว แต่จะเป็นรายได้เสริมเมื่อมีผู้มาสั่งทอและจะผลิตเมื่อมีเวลารว่างจากการทำอาชีพเกษตรกรรม โดยผู้ที่เป็นลูกค้าของผ้าเผ่ายวนส่วนใหญ่เป็นผู้ที่นิยมผ้าทอที่มาจากต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศไทย แต่ในบางครั้งสิ่งที่มีมากับการสั่งทอผ้าเผ่ายวนคือลวดลาย และการจัดวางลวดลายแบบใหม่ ๆ บนผืนผ้า โดยเป็นการทอตามความต้องการของผู้สั่งทอ ดังนั้นจึงทำให้ลักษณะลวดลาย สีสัน การจัดวางลวดลาย แตกต่างไปจากผ้าเผ่ายวนแบบดั้งเดิม

2. สถิติวัฒนธรรม

อีตคอง-ประเพณี คือ แบบแผน ทักษะคติในชีวิตประจำวัน ในการประพฤติปฏิบัติ ที่สืบทอดต่อกันมาแต่โบราณของคนในสังคม จนกลายเป็นความเคยชินของคนทั้งหมดที่เป็นสมาชิกของคนในสังคม ซึ่งสำหรับเผ่าเยอนั้นยังคงดำเนินชีวิตสอดคล้องไปตามอีตคองและประเพณีอยู่ ผ้าทอและเครื่องนุ่งห่มของเผ่าเยอนได้ถูกหยิบมาใช้ในการบุญและงานประเพณีต่าง ๆ ในทุกเทศกาล นั่นคือการเจริญรอยตามแบบแผนและจารีตที่สืบทอดกันมาจนมาจากอดีต อีกทั้งในการทอผ้า ช่างทอผ้าปัจจุบันยังมีการยึดถือขนบธรรมเนียมในการทอผ้าอยู่คือ การใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ ในการทอผ้าจะไม่มีการวางไว้ในที่ต่ำและก้าวข้าม ถือว่าไม่เป็นสิริมงคล และจะไม่นำเอาเครื่องมือและอุปกรณ์ในการทอผ้าไปทิ้งถึงแม้ว่าจะเลิกทอผ้าแล้ว จะเก็บไว้ให้ผุพังไปเองหรือมีการส่งต่อให้กับผู้ที่ต้องการใช้

3. ปัญญาวัฒนธรรม

ปัจจุบันประเทศไทยใช้ระบบการศึกษาแบบใหม่ เป็นการศึกษาแบบฝรั่งได้เข้ามาในลาวตั้งแต่ปี ค.ศ. 1893 เป็นต้นมาผ้าทอเผ่าเยอนได้เข้าไปมีความเกี่ยวข้องกับทางการศึกษาคือ ในทุก ๆ วันพฤหัสบดี โรงเรียนประถมในเมืองเชียงฮ่อน แขวงไซยะบุรี ได้มีนโยบายให้ในโรงเรียนแต่งกายชุดชนเผ่าไปโรงเรียน เพื่อเป็นการสืบสานอัตลักษณ์ของแต่ละชนเผ่าให้คงอยู่ และเพื่อให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของชนเผ่าต่าง ๆ ดังนั้น เด็กนักเรียนเผ่าเยอนเมืองเชียงฮ่อน จึงได้มีโอกาสได้นุ่งห่มผ้าเผ่าเยอนในทุกวันพฤหัสบดี

ส่วนการถ่ายทอดภูมิปัญญาและองค์ความรู้ทางด้านการทอผ้าเผ่าเยอนนั้น ยังพบการถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นเก่าสู่รุ่นใหม่ออยู่ แต่เป็นการถ่ายทอดเพราะความสนใจส่วนบุคคล ซึ่งไม่เหมือนกับสมัยก่อนที่หญิงสาวเยอนทุกคนจะต้องเรียนรู้จากแม่หรือคนในครอบครัว ผู้หญิงเผ่าเยอนรุ่นใหม่ที่สนใจการทอผ้าจะไปเรียนรู้กับช่างทอผ้า จึงเกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้ เทคนิควิธีการ รวมถึงลวดลายต่าง ๆ ให้คงอยู่ แต่ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวที่มีผ้าทอเป็นสื่อกลางได้หายไป สังคมหน่วยที่เล็กที่สุดนั่นคือครอบครัว

ศาสนา คติความเชื่อ และพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวผ้าเผ่ายวนนั้นปัจจุบันจางหายไปมากแล้ว เหลือแต่คำบอกเล่าของปราชญ์ชาวบ้านเพียงพอสังเขป แต่ผ้าทอเผ่ายวนที่ยังพบเห็นในพิธีกรรม คือ รุ่ง โดยจะใช้ในการทำพิธีถวายให้กับวัด เพื่อเป็นพุทธบูชาหรือถวายอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว หรือถวายทำบุญให้กับตนเอง โดยมีความเชื่อว่าเมื่อตายไปแล้วจะเกาะชายของ รุ่ง ขึ้นสวรรค์ ซึ่งความเชื่อนี้มีในเผ่ายวนและเหมือนกับของเผ่าลื้อด้วย

4. ศิลปวัฒนธรรม

สำหรับศิลปะดนตรีและแสดงนั้น ปัจจุบันการแสดงของเผ่ายวนยังคงมีการแสดงทั้งแบบดั้งเดิม และแบบประยุกต์สร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่จากครูในสถานศึกษา โดยจะทำการแสดงในงานเทศกาลต่าง ๆ และการต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง ผ้าเผ่าทอเผ่ายวนได้กลายเป็น เครื่องแต่งกายสำหรับการแสดง (costume) นั่นคือสิ่งที่ได้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของเครื่องแต่งกายในบ่งบอกเรื่องราวในการแสดง ดังนั้นเครื่องแต่งกายเผ่ายวนจึงเป็นสื่อที่ให้ผู้ชมได้รับรู้ตัวตนของเผ่ายวน

ภาพประกอบที่ 3 ภาพการแสดงของนักเรียนที่สวมชุดผ้าทอและแสดงเกี่ยวกับวิถีชีวิตเผ่ายวน

ปัจจุบันจะเห็นได้ว่าบทบาทและหน้าที่ของผ้าทอเผ่ายวนนั้นเปลี่ยนไปจากเดิมมาก ทั้งในด้านการใช้สอยในชีวิตประจำวันและที่เห็นได้อย่างชัดเจนอีกประเด็นหนึ่งคือการผลิตผ้าทอเพื่อจำหน่าย โดยผู้วิจัยวิเคราะห์และจำแนกหัวข้อบทบาทของผ้าทอเผ่ายวนในปัจจุบันออกเป็น 2 ด้าน ตามการแบ่งหัวข้อหลักแผน

พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของสปป.ลาวที่ระบุไว้ในแผนของประเทศ คือ 1. ด้านเศรษฐกิจและ 2.ด้านสังคม

1. บทบาทผ้าเผ่าชนด้านเศรษฐกิจ

1.1 บทบาทในการเป็นสินค้า

ผ้าทอเผ่าชนในปัจจุบันนี้ วัตถุประสงค์ในการผลิตผ้าขึ้นมาคือเพื่อจำหน่ายเป็นหลัก ดังนั้นผ้าเผ่าชนจึงมีบทบาทในการเป็นสินค้าที่จำหน่ายทั้งในประเทศและส่งออกไปยังต่างประเทศ โดยเป็นรายได้เสริมให้กับช่างทอผ้า การที่วัฒนธรรมผ้าทอได้กลายเป็นสินค้านั้น เกิดจากการเปิดประเทศและเปิดเสรีทางการค้า เห็นได้อย่างชัดเจนคือ นายทุนชาวไทยได้เข้าไปสั่งผ้าทอจากจากเผ่าชนเมืองเชียงฮ่อนแขวงไซยะบูลี ซึ่งเกิดการค้าอย่างสะดวกสบาย ให้ผู้ค้าและผู้ส่งออกติดต่อกันโดยไม่ต้องผ่านรัฐบาล โดยนโยบายการสนับสนุนส่งเสริมให้งานหัตถกรรมให้เป็นสินค้าส่งออกนั้นนั้น ระบุไว้ในประชุมใหญ่ ครั้งที่ 5 ของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว ได้มีมติแผนปฏิบัติการ 5 ปี แห่งรัฐ (ค.ศ.1991-1995) ซึ่งได้ดำเนินการเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันอีกทั้งเนื่องด้วยการพัฒนาประเทศด้านอื่น ๆ ยังส่งเสริมให้เกิดความสะดวกในการค้าขาย ไม่ว่าจะเป็นทางการการคมนาคมที่สะดวกสบายมากขึ้น และเทคโนโลยีการสื่อสารที่ไร้พรมแดน

1.2 บทบาทในการสร้างอาชีพ

ผ้าทอเผ่าชนยังมีบทบาทในการทำมาหาเลี้ยงชีพของผู้ทอ ซึ่งไม่เพียงแต่เฉพาะเผ่าชนเท่านั้น กลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่เป็นแรงงานในการทอผ้าก็ยังมีรายได้จากการผลิตผ้าเผ่าชน ผ้าเผ่าชนทำให้เกิดการจ้างงานและสร้างเศรษฐกิจในชุมชนขึ้น โดยบทบาทในการสร้างงานให้กับชุมชนนี้เป็นในทิศทางเดียวกันกับนโยบายในแผนพัฒนาเศรษฐกิจที่ว่าด้วยเรื่องของ การส่งเสริมสร้างงานหัตถกรรมตามบริเวณต่าง ๆ ทั่วทุกเมืองในสปป.ลาว โดยใช้วัตถุดิบและแรงงานในพื้นที่ และเป็นอุตสาหกรรมครอบครัวของผู้ผลิตเป็นสำคัญ ดังนั้นจึงเกิดระบบเศรษฐกิจในท้องถิ่นอันมีผลทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้น

ภาพประกอบที่ 4 ภาพร้านจำหน่ายผ้าทอและเจ้าของร้าน ในเมืองเชียงใหม่ แขวง
ไชยะบุรี สปป.ลาว

2. บทบาทผ้าเผ่ายวนด้านสังคม

2.1 บทบาทในการเป็นสื่อในการนำเสนอตัวตน

โดยผ้าเผ่ายวนเป็นสิ่งที่สามารถนำเสนอถึงความเป็นตัวตนของเผ่า
ยวน เมื่อครั้งมีกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่ต้องนำเสนอความเป็นเผ่ายวน เมื่อนั้นผ้า
เผ่ายวนในฐานะของเครื่องนุ่งห่มจะถูกหยิบขึ้นมาใช้สอยทันที เพื่อให้ผู้สวมใส่บ่งบอก
ถึงที่มาของตน บ่งบอกความเป็นเผ่ายวน โดยกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมานั้นมีทั้ง
กิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐ เช่น การงานบุญช้างของเหมืองเชียงฮ่อน แขวง
ไชยะบุรี หรือกิจกรรมเล็กที่ชุมชนร่วมกันจัดขึ้นก็ตาม ล้วนแล้วแต่มีการแต่งกาย
ซึ่งบ่งบอกความเป็นตัวตนของชนเผ่ายวน ซึ่งในบทบาทนี้ได้เป็นไปตามนโยบายใน
ช่วงแรก ๆ ของยุคจินตนาการใหม่ คือการให้ความสำคัญกับชนเผ่าทุกคนเผ่าอย่าง
เท่าเทียม ดูแลและส่งเสริมวัฒนธรรมชนเผ่าต่าง ๆ ซึ่งนโยบายนี้ได้ดำเนินและพัฒนา
มาได้อย่างชัดเจน บทบาทในการเป็นสื่อเพื่อบ่งบอกและนำเสนอความเป็นชนเผ่า
ยวนนี้ยังเกิดขึ้นในรูปแบบของ เครื่องแต่งกายในการแสดง (Costume) โดยจะพบ
การสวมใส่ในการแสดงพื้นบ้านต่าง ๆ ที่มาจากวิถีชีวิตของเผ่ายวน เมื่อสวมใส่เครื่อง
แต่งกายในการแสดงแล้ว นั่นหมายถึงการนำเสนอความเป็นเผ่ายวนออกสู่สายตา
ของผู้ชมเป็นนำเสนอความเป็นเผ่ายวนสู่แขกบ้านแขกเมืองที่ได้รับชม

2.2 บทบาทในการเป็นสื่อในการเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์

ผ้าเผ่ายวนเป็นสิ่งที่แฝงไปด้วยวิถีชีวิต เรื่องราว คติความเชื่อของเผ่ายวน ที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ เป็นการเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ผ่านผืนผ้า ถึงแม้ยุคปัจจุบันนี้ผ้าเผ่ายวนที่มีความเก่าแก่จะมีการพยายามที่จะค้นหาและต้องการจะเก็บรักษาไว้เพื่อใช้ในการศึกษาและอนุรักษ์ แต่ก็แทบจะไม่ปรากฏพบเห็นแล้ว อย่างไรก็ตามสิ่งที่สืบทอดกันมาก็คือภูมิปัญญาและเรื่องราวบนผืนผ้าที่ผ่านการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น จัดจำผ่านความคิดแล้วถ่ายทอดลงบนผืนผ้าใหม่ ดังที่ช่างทอผ้าเผ่ายวนในทุกแขวงได้กล่าวว่า การทอผ้าเผ่ายวนนั้นได้รับการถ่ายทอดจากแม่และสืบทอดกันมา ดังนั้น ผ้าเผ่ายวน จึงเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความคิดความเชื่อของบรรพบุรุษในอดีตกาล ซึ่งสอดคล้องกับนักวิชาการด้านผ้าที่ได้กล่าวไว้ว่า กล่าวว่าเป็นผ้าทอพื้นบ้าน เป็นศิลปะแห่งภูมิปัญญาท้องถิ่น อันเชื่อมโยงกับวิถีชีวิต ความเชื่อและพิธีกรรม ศาสน์และศิลปะของการทอผ้าได้รับการถ่ายทอดและสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน (จรัสพิมพ์ วังเย็น, 2554)

2.3 บทบาทในการแสดงถึงขนบธรรมเนียม

ผ้าเครื่องและนุ่งห่มของเผ่ายวนแทบจะไม่พบเห็นในชีวิตประจำวันแล้ว เนื่องจากสังคมลาวในปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้นในทุก ๆ ด้าน มีการรับวัฒนธรรมสากลไปตามยุคสมัย แต่กระนั้นเมื่อถึงเทศกาลตามจารีตประเพณีที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมา หรือเวลาสำคัญในช่วงชีวิตเผ่ายวน ผ้าเผ่ายวนจะทำหน้าที่บ่งบอกถึงขนบธรรมเนียมที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ ดังเช่นในพิธีการครองหรือการแต่งงาน ชาวเผ่ายวนยังแต่งกายแบบเผ่ายวนเข้าพิธีแต่งงาน ซึ่งรวมถึงญาติพี่น้องและผู้ที่มีร่วมงานด้วย ดังนั้นจึงแสดงให้เห็นว่า เครื่องนุ่งห่มของเผ่ายวน ยังมีความสำคัญในการยึดถือขนบธรรมเนียมตามจารีตประเพณีมาตั้งแต่อดีตจนมาถึงปัจจุบัน ถึงแม้ว่ายุคจินตนาการใหม่จะทำให้ประเทศลาวพัฒนาจนมีความก้าวหน้า แต่เผ่ายวนยังคงรักษาขนบธรรมเนียมนี้อยู่

2.4 บทบาทในการเป็นสื่อเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์
เผ่าเยวนนั้นเป็นชนเผ่าที่อาศัยอยู่ร่วมกันกับเผ่าอื่นๆ ทั้งเผ่าลื้อ
ลาว หรือไทแดง ดังนั้นเมื่อสังเกตผ้าทอเผ่าเยวนจะเห็นความสัมพันธ์ของคนในชุมชน
ต่างเผ่าที่อยู่ร่วมกัน โดยผ้าเผ่าเยวนเมืองเชียงฮ่อนนั้นมีความใกล้เคียงกับเผ่าลื้อมาก
จนแทบจะแยกไม่ออกซึ่งสอดคล้องกับตำนานของเผ่าเยวนที่ว่า เยวนกับลื้อเป็นพี่น้อง
น้องกันต้องรักใคร่ช่วยเหลือกัน ผ้าทอจึงเป็นสื่อที่ทำให้เห็นการเชื่อมความสัมพันธ์
ระหว่างเผ่าเยวนและเผ่าลื้อมาตั้งแต่อดีตกาลและผ้าทอยังทำให้เกิดการติดต่อสื่อสาร
ระหว่างกัน ไม่ว่าจะเป็นในฐานะผู้ทอ ผู้ซื้อ ผู้ขาย หรือผู้นำไปใช้งานซึ่งเห็นถึงความ
สัมพันธ์ของคนในสังคมของชนเผ่าต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ร่วมกันอีกด้วย

ภาพประกอบที่ 5 ภาพงานดองหรืองานแต่งงานของเจ้าสาวเผ่าเยวนและเจ้าบ่าว
เผ่าลื้อ เมืองเชียงฮ่อน ที่ยังคงรักษาการนุ่งห่มผ้าทอเผ่าเยวนอยู่
ทั้งคู่บ่าวสาวและผู้ร่วมงาน แต่ก็มีมีการประยุกต์ตามสมัยนิยม

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมและบทบาทผ้าทอ
เผ่าเยวน สปป.ลาว ในยุคจินตนาการใหม่

เมื่อเปรียบเทียบบัฒนธรรมผ้าทอเผ่าเยวนในอดีตและปัจจุบันจะเห็นการ
เปลี่ยนแปลงและความแตกต่างได้ตามหัวข้อกรอบวัฒนธรรมลาว 4 ด้านได้แก่ ชีวิต
วัฒนธรรม สติวัฒนธรรม ปัญญาวัฒนธรรม และศิลปวัฒนธรรม (สุนทรพิธิสาร,
2558) ดังนี้

ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบด้านชีวิตวัฒนธรรม

ด้านชีวิตวัฒนธรรมในอดีต	ด้านชีวิตวัฒนธรรมในปัจจุบัน
ในอดีตนั้นผ้าทอเป็นเครื่องนุ่งห่มที่ใช้ในชีวิตประจำวันและใช้ในโอกาสพิเศษ มีการสวมใส่กันโดยทั่วไป ผ้าทอผ่ายวนยังได้แปรรูปเป็นเครื่องใช้ในครัวเรือนที่ทำจากผ้าทุกชนิด โดยผ่ายวนในครอบครัวจะเป็นผู้ผลิตเอง การแปรรูปผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือนจึงใช้การเย็บด้วยมือทั้งหมด และจะทอผ้าเมื่อว่างเว้นจากการทำอาชีพหลัก	ในปัจจุบันแล้วผ้าทอผ่ายวนเป็นเครื่องนุ่งห่มที่ส่วนใหญ่จะสวมใส่ในเฉพาะโอกาสพิเศษเท่านั้น และมีการสวมใส่ร่วมกับเสื้อผ้าสมัยใหม่ จะพบการที่สวมใส่ในชีวิตประจำวันบ้างคือผู้เฒ่าที่สวมผ้าชิ้นผ่ายวน แต่ยังมีผ้าทอผ่ายวนในรูปแบบของย่าม หรือ ถุง ที่ยังนิยมใช้กันอยู่ในปัจจุบัน เครื่องนุ่งห่มต่าง ๆ ได้มาจากการซื้อ การทอผ้าผ่ายวนกลายเป็นอาชีพเสริม แต่จะผลิตเมื่อมีผู้มาสั่งทอ และจะผลิตเมื่อมีเวลาว่างจากการทำอาชีพหลักที่ได้รายได้มากกว่า

ตารางที่ 2 ตารางเปรียบเทียบด้านสติวัฒนธรรม

ด้านสติวัฒนธรรมในอดีต	ด้านสติวัฒนธรรมในปัจจุบัน
อดีตผ้าทอผ่ายวนมีความสำคัญกับฮีดคองและขนบธรรมเนียม เกี่ยวกับการเกิด ในอดีตมีการทอผ้าไว้ใช้เป็นของกำนัลสำหรับคนทำคลอดหรือหมอตำแย พิธีบวช มารดาจะทอผ้าฝ้ายให้นาคนุ่ง พร้อมกับมีผ้าปรกหัวนาคที่มีลวดลายสวยงาม นอกจากนี้ยังทอซอง ผ้าจิ้วร และย่าม พิธีแต่งงาน การใช้เป็นผ้าไหว้ เพื่อแสดงความเคารพหรือขอขมาในพิธีแต่งงาน พิธีงานศพ อดีตชาวไทยวนใช้ผ้าทอในการทอศพ ใช้สวมใส่ให้ศพ มีขนบธรรมเนียมในการทอผ้า คือ การใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ ในการทอผ้า จะไม่มีการวางไว้ในที่ต่ำและก้าวข้าม ถือว่าไม่เป็นสิริมงคล และจะไม่นำเอาเครื่องมือและอุปกรณ์ในการทอผ้าไปทิ้งถึงแม้ว่าจะเลิกทอผ้าแล้ว	ปัจจุบันผ้าทอและเครื่องนุ่งห่มผ่ายวนไม่มีการใช้ผ้าทอตามขนบธรรมเนียมเกี่ยวกับการเกิด การบวชหรืองานศพแล้วแต่สำหรับงานดองหรือการแต่งงาน ยังคงใช้เป็นเครื่องแต่งกายสำหรับบ่าวสาวและร่วมงาน สำหรับกระบวนการในการทอผ้าช่างทอผ้าปัจจุบันยังมีการยึดถือขนบธรรมเนียมในการทอผ้าอยู่คือ การใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ ในการทอผ้าจะไม่มีการวางไว้ในที่ต่ำและก้าวข้าม ถือว่าไม่เป็นสิริมงคล และจะไม่นำเอาเครื่องมือและอุปกรณ์ในการทอผ้าไปทิ้งถึงแม้ว่าจะเลิกทอผ้าแล้ว

ตารางที่ 3 ตารางเปรียบเทียบด้านปัญญาวัฒนธรรม

ด้านปัญญาวัฒนธรรมในอดีต	ด้านปัญญาวัฒนธรรมในปัจจุบัน
การศึกษาเรียนรู้ในการทอผ้าเผ่าเยวนั้น เป็นองค์ความรู้และทักษะทางด้านการผลิตผ้าที่ติดตัวหญิงเผ่าเยวนมาแต่อดีตกาล เกิดจากการสั่งสอน ปีกฝน และเรียนรู้การผลิตผ้าเพื่อไว้ใช้ในครัวเรือนแบบดั้งเดิม และสืบทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่นโดยคนในครอบครัวเป็นความรู้ที่หญิงสาวเผ่าเยวนต้องศึกษาเรียนรู้เพื่อการมีครอบครัวในวันข้างหน้า ผ้าทอมีความเกี่ยวข้องกับศาสนา ความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ ของเผ่าเยวน ในสมัยก่อนนั้นเป็นการผลิตผ้าขึ้นใช้เอง ดังนั้น เครื่องประกอบพิธีกรรมที่เป็นผ้าจึงมาจากผ้าทอของเผ่าเยวนเอง	สำหรับในปัจจุบันในประเทศไทย เป็นระบบการศึกษาแบบสมัยใหม่ ได้มีนโยบายให้ในโรงเรียนแต่งกายชุดชนเผ่าไปโรงเรียน เพื่อเป็นการสืบสานอัตลักษณ์ของแต่ละชนเผ่าให้คงอยู่ และเพื่อให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของชนเผ่าต่าง ๆ ยังพบการถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นเก่าสู่รุ่นใหม่อยู่ แต่เป็นการถ่ายทอดเพราะความสนใจส่วนบุคคล ไปเรียนรู้จากช่างทอที่ชำนาญ ผ้าเผ่าเยวนที่ยังพบเห็นในพิธีกรรม คือ รุง โดยจะใช้ในการทำพิธีถวายให้กับวัด เพื่อเป็นพุทธบูชาหรือถวายอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว หรือถวายทำบุญให้กับตนเอง ส่วนผ้าอื่นที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมจะได้รับการซื้อ

ตารางที่ 4 ตารางเปรียบเทียบด้านศิลปวัฒนธรรม

ด้านศิลปวัฒนธรรมในอดีต	ด้านศิลปวัฒนธรรมในปัจจุบัน
ในอดีตผ้าทอเผ่าเยวนถือเป็นการถ่ายทอดงานศิลปะลงบนผืนผ้า ช่างทอผ้าจะคิดค้นประยุกต์ลวดลาย จากสิ่งที่อยู่รอบตัว จัดวางลวดลายและสีสันตามรสนิยมของผู้ทอซึ่งเปรียบได้ว่าเป็นศิลปะบนถ่ายทอดงานศิลปะลงบนผืนผ้า และยังสะท้อนถึงทักษะฝีมือและความชำนาญของผู้ทอ ซึ่งมีความแตกต่างในปัจจุบันที่ การทอผ้าเป็นการผลิตผ้าทอตามคำสั่งของผู้ที่มาว่าจ้าง มีแบบร่าง ลวดลาย รวมถึงกำหนดสีสันทมาให้	อีกประเด็นหนึ่งคือปัจจุบันนี้การแต่งกายประจำเผ่าถือเป็นเรื่องในโอกาสพิเศษ ผ้าทอเผ่าเยวนได้กลายเป็น เครื่องแต่งกายที่ใช้ต้อนรับแขกผู้มาเยือน และใช้เป็นเครื่องแต่งกายสำหรับการแสดง (costume) ในการแสดงฟ้อนรำของเผ่าเยวน นั้นคือสิ่งที่ได้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของเครื่องแต่งกาย เพื่อบ่งบอกเรื่องราวในการแสดง ดังนั้น เครื่องแต่งกายเผ่าเยวนจึงเป็นสิ่งที่ให้ผู้ชมได้รับรู้ตัวตนของเผ่าเยวน

จากการเปรียบเทียบวัฒนธรรมผ้าทอของเผ่าเยวนจะเห็นได้ว่า บทบาทหน้าที่และการใช้งานของผ้าทอเผ่าเยวนปัจจุบันมีความแตกต่างจากในอดีต ดังนั้น

โดยผู้วิจัยจำแนกบทบาทผ้าทอผ่ายวน สปป.ลาว ออกเป็น 2 ด้าน ตามการแบ่งหัวข้อหลักแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของสปป.ลาวที่ระบุไว้ในแผนของประเทศ คือ 1. ด้านเศรษฐกิจ และ 2. ด้านสังคมเปรียบเทียบข้อมูลระหว่างอดีตและปัจจุบันได้ดังนี้

บทบาทผ้าทอด้านเศรษฐกิจในอดีต	บทบาทผ้าทอด้านเศรษฐกิจในปัจจุบัน
บทบาทผ้าทอเผ่าเยวนในอดีตนั้น เนื่องจากผู้หญิงเผ่าเยวนทุกคนต้องทอผ้าเป็น ดังนั้นผ้าทอจึงไม่ใช่สินค้าในการซื้อขาย หรือทำให้เกิดรายได้ ซึ่งอาจชีพหลักคือการทำการเกษตรกรรม ผ้าทอเผ่าเยวนจึงไม่มีบทบาททางด้านเศรษฐกิจในอดีต	แต่ในปัจจุบันผ้าทอเผ่าเยวนกลับมีบทบาทในการสร้างรายได้ ไม่ว่าจะเป็นผู้ปฏิบัติคือตัวเผ่าเยวนเอง หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ผ้าทอเผ่าเยวนสามารถสร้างอาชีพและเป็นสินค้าเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว

ตารางที่ 6 ตารางเปรียบเทียบบทบาทผ้าทอเผ่าเยวนด้านสังคม

บทบาทผ้าทอด้านสังคมในอดีต	บทบาทผ้าทอด้านสังคมในปัจจุบัน
ในอดีตผ้าทอมีบทบาทในการดำรงชีวิตในทุกด้านของเผ่าเยวน ทั้งใช้ในชีวิตประจำวัน และในโอกาสพิเศษต่าง ๆ ผ้าทอถือเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของเผ่าเยวนตั้งแต่เกิด การบวช การแต่งงาน และการตาย รวมถึงยังมีความเชื่อทางศาสนาและทางไสยศาสตร์ที่เกี่ยวกับผ้าอย่างแรงกล้าผ้าปกรรุม สูง หรือ ผ้ายันตร์ ดังนั้น ผ้าทอเผ่าเยวนในอดีตจึงเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับเผ่าเยวนในทุก ๆ ด้านของชีวิต	ในปัจจุบันผ้าทอเผ่าเยวนมีบทบาทในชีวิตประจำวันน้อยมาก จะมีบทบาทและถูกนำมาใช้ก็ต่อเมื่อมีโอกาสพิเศษเป็นส่วนใหญ่เช่นงานเทศกาล งานบุญต่าง ๆ ซึ่งผ้าทอเผ่าเยวนจะมีบทบาทในการบ่งบอกตัวตน เมื่อครั้งถึงเวลาที่จะต้องสะท้อนตัวตนของเผ่าเยวนในอดีต เป็นการนำเสนอตัวตน วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม เรื่องราวผ่านผืนผ้าในรูปแบบของเครื่องนุ่งห่มและเครื่องใช้ ให้ผู้พบเห็นได้รับรู้

จากตารางการเปรียบเทียบบทบาทของผ้าทอเผ่าเยวนสามารถสรุปได้ว่า บทบาทของผ้าทอเผ่าเยวนนั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปทั้งทางด้านเศรษฐกิจและทางด้านสังคม ในอดีตบทบาทของผ้าทอเผ่าเยวนจะเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตอย่างแนบแน่น แต่ปัจจุบันเมื่อสังคมและวิถีชีวิตของเผ่าเยวนเปลี่ยนไป เป็นสังคมที่เน้นเศรษฐกิจมีการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าในทุกๆด้าน ทำให้เผ่าเยวนมีวิถีชีวิตที่เปิดรับวัฒนธรรมสากล ผ้าเผ่าเยวนจึงมีบทบาทน้อยมากในวิถีชีวิตปัจจุบัน แต่จะมีบทบาทของการเป็นสินค้าในด้านเศรษฐกิจอย่างชัดเจน

สรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย

ผ้าทอเผ่าเยวน เมืองเชียงฮ่อน แขวงไซยะบูลี สปป. ลาวเข้ามาพร้อมกับชนเผ่าเยวนเมื่อครั้งอพยพมาจากเมืองเชียงแสน โดยผ้าทอจะมาในลักษณะของเครื่องนุ่งห่มและเครื่องใช้ที่ติดตัวมาเมื่อครั้งอพยพ ส่วนอีกลักษณะหนึ่งคือเป็นองค์ความรู้ที่ติดตัวของหญิงชาวเยวนเข้ามา ปัจจุบันจะไม่สามารถระบุลักษณะของผ้าทอเผ่าเยวนแบบดั้งเดิมได้อย่างชัดเจนได้ เนื่องจากผ้านี้ดั้งเดิมที่ใส่สอยกันได้มีการสูญหายไปตามกาลเวลา ส่วนสภาพปัจจุบันผ้าทอเผ่าเยวนเมืองเชียงฮ่อนที่สามารถพบได้มีทั้ง 2 ประเภท คือ

ผ้าที่ทอขึ้นเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวัน ได้แก่ ถัง(ย่าม) ผ้าชิ้นผู้หญิง กางเกงผู้ชาย และผ้าขาวม้า ใช้สวมใส่ในการใช้ชีวิตประจำวันทั่วไป แต่พบได้น้อยมากและพบในผู้เฒ่าผู้แก่เท่านั้น

ผ้าที่ทอไว้สำหรับใช้ในโอกาสพิเศษได้แก่ ผ้าชิ้น เสื้อผู้หญิง ผ้าเปี่ยง และผ้าขาวม้า ใช้สวมใส่ในงานบุญงานเทศกาล และพิธีกรรมต่าง ๆ

โดยผ้าทอเผ่าเยวนเมืองเชียงฮ่อนที่เป็นเครื่องนุ่งห่ม ยังมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมลาวทั้ง 4 ด้าน คือ ชีวิตวัฒนธรรม สติวัฒนธรรม ปัญญาวัฒนธรรม และศิลปวัฒนธรรม

สำหรับบทบาทของผ้าทอเผ่าเยวนเมืองเชียงฮ่อนทางด้านเศรษฐกิจในปัจจุบันนั้น คือ บทบาทในการสร้างรายได้ ไม่ว่าจะเป็นผู้ปฏิบัติคือตัวเผ่าเยวนเอง หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ผ้าทอเผ่าเยวนสามารถสร้างอาชีพและเป็นสินค้าเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว ซึ่งได้รับการส่งเสริมทั้งทางตรงและทางอ้อมจากนโยบายในยุคจินตนาการใหม่ ส่วนบทบาทด้านสังคม คือ บทบาทในการบ่งบอกตัวตน ผ้าทอเป็นสิ่งที่สะท้อนตัวตนของเผ่าเยวน เมื่อครั้งถึงเวลาที่จะต้องบ่งบอกหรือแสดงออกความเป็นเผ่าเยวน ผ้าในรูปแบบของเครื่องนุ่งห่มและเครื่องใช้จะถูกนำมาสวมใส่ เพื่อบ่งบอกเรื่องราววิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ความเชื่อ ของเผ่าเยวนอีกด้วย

การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและบทบาทผ้าทอเผ่าเยวนนั้นสรุปได้ว่า วัฒนธรรมและบทบาทผ้าทอเผ่าเยวน เมืองเชียงฮ่อนในยุคจินตนาการใหม่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนเป็นผลเนื่องจากนโยบายและการดำเนินงานตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทำให้สังคมในระดับประเทศของ สปป.ลาวเปลี่ยนไป สังคมเผ่าเยวนที่เป็นสังคมเล็กซึ่งอยู่ภายใต้สังคมใหญ่จึงมีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย และส่งผลให้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมผ้าทอของเผ่าเยวนเปลี่ยนไป ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม ของ แรดคลิฟฟ์ บราวน์ (Radcliffe-Brown) ได้อธิบายอย่างชัดเจนขึ้นว่า ระบบสังคมประกอบด้วยโครงสร้างและกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีความสัมพันธ์และเกี่ยวเนื่องกัน โครงสร้างดังกล่าวเกิดจากพฤติกรรมทางสังคมที่ก่อให้เกิดบรรทัดฐานและกฎเกณฑ์ใน การควบคุม หน้าที่ของโครงสร้างทางสังคม คือ ทำให้

เกิดเสถียรภาพทางสังคม (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2536) ซึ่งเมื่อสังคมในระดับประเทศของ สปป.ลาวมีการเปลี่ยนแปลงไป สังคมในระดับชนเผ่าจึงเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ซึ่งเมื่อสังคมเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรมซึ่งเป็นผลผลิตของสังคมอย่างวัฒนธรรมผ้าทอจึงมีการเปลี่ยนแปลงด้วยอีกทั้งสอดคล้องแนวคิดของ คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) ที่ได้กล่าวว่า ปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนดให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมขึ้น เกิดการดิ้นรนและพัฒนาตนเองของคนในสังคม ตามทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเมื่อมองระยะเวลาของการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและบทบาทผ้าทอเผ่ายวนจากอดีตมาจนถึงปัจจุบันนั้นเป็นไปอย่างช้า ๆ และใช้เวลานานในการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นลักษณะธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม และในขณะเดียวกันเกิดมีการเปลี่ยนแปลงในระดับ จุลภาค หรือการเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคล นั่นคือพฤติกรรมการใช้ผ้าทอของเผ่ายวนในแต่ละคนเปลี่ยนไป ชาวเผ่ายวนเปิดรับการใช้ผ้าและเครื่องนุ่งห่มที่ทันสมัย เปิดรับวัฒนธรรมแบบสากลที่แพร่กระจายเข้ามา จึงทำให้วัฒนธรรมและบทบาทผ้าทอเผ่ายวนเปลี่ยนไป ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการยอมรับสิ่งใหม่ ตามทฤษฎีการยอมรับสิ่งใหม่ของโรเจอร์ (Rogers) และส่งผลย้อนกลับไปเกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับมหภาคหรือสังคมใหญ่ด้วย (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2552)

เอกสารอ้างอิง

- จรัส ชัยประทุม. (2557). กระบวนการทำวัฒนธรรมผ้าทอให้เป็นสินค้าแขวงหลวงพระบางในยุคจินตนาการใหม่. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิจัยศิลปะและวัฒนธรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- จรัสพิมพ์ วังเย็น. (2554). การออกแบบเครื่องนุ่งห่มเพื่อการพัฒนาสินค้าพื้นเมืองกรณีศึกษา ผ้าจากไทยวน จังหวัดราชบุรี. คณะอุตสาหกรรมสิ่งทอและออกแบบแฟชั่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- นิเทศ ดินณะกุล. (2546). การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.

- ประชัน รักพงษ์. (2540). การศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านไทลื้อในภาคเหนือของ สปป.ลาว. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่:สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. (2550). สารานุกรมผ้า เครื่องจักทอ. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2552). การศึกษาสังคมและวัฒนธรรม:แนวคิด วิถีวิทยา และ
ทฤษฎี. พิมพ์ครั้งที่ 2. ขอนแก่น. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- _____ (2536). การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม:แนวทางการศึกษา
วิเคราะห์ และวางแผน. ขอนแก่น. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สร้อยดี อ่องสกุล. (2557). ประวัติศาสตร์ล้านนา. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ:
อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สุนทร โพธิสาร. (2558). ประวัติศาสตร์ลาว. ขอนแก่น: กองทุนผลิตตำราคณะ
ศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- Lao Front for National Construction. (2008).The Ethnic Group in Lao
P.D.A.Department of Ethnic Affaire.

สัมภาษณ์

บุญจัน แก้ววิชา. (10 กันยายน 2560). สัมภาษณ์. สปป.ลาว